

KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY

INSTRUKCE K NĚKTERÝM OTÁZKÁM OHLEDNĚ PŮSOBENÍ A CHOVÁNÍ KATOLÍKŮ V POLITICKÉM ŽIVOTĚ

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE

PRAHA 2003

(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

Instrukce k některým otázkám ohledně působení a chování katolíků v politickém životě

Kongregace pro nauku víry považuje po vyslechnutí Papežské rady pro laiky za přiměřené zveřejnit následující instrukci k některým otázkám týkajícím se působení a chování katolíků v politickém životě. Instrukce se obrací na biskupy katolické církve a zvláště na katolické politiky a rovněž na všechny věřící laiky, kteří jsou povoláni k účasti na veřejném a politickém životě v demokratických společnostech.

I. Neměnné učení

1. Křesťané si pro své působení ve světě našli během dvou tisíciletí dějin různé způsoby vyjádření a různé cesty. Jednou z nich je aktivní účast v politice. Již jeden z křesťanských spisovatelů prvních staletí napsal, že křesťané „se podílejí na veřejném životě jako občané“¹. Církev uctívá mezi svými světci také četné muže a ženy, kteří sloužili Bohu velkorysým působením v politických úřadech i na vládní úrovni. Je mezi nimi i svatý Tomáš (Thomas) More, který byl vyhlášen za patrona představitelů vlád a politiků a který dokázal svědčit až k mučednické smrti „o nezcizitelné důstojnosti svědomí“². Ačkoliv byl vystaven různým formám psychologického nátlaku, odmítl jakýkoliv kompromis. Aniž by se zřekl „neutuchající věrnosti k oprávněným autoritám a institucím“, kterou se vyznačoval, stvrdil svým

¹ *List Diognetovi 5,5*; srov. *Katechismus katolické církve*, 2240, Zvon, Praha 1995.

² Jan Pavel II., *Apoštolský list k prohlášení svatého Tomáše Mora patronem představitelů vlád a politiků*, 1, Česká biskupská konference, Praha 2000.

životem a svou smrtí, že „člověk se nesmí odloučit od Boha a politika se nesmí odloučit od morálky“³.

Nynější demokratické společnosti, ve kterých mají chvályhodně všichni podíl na utváření veřejných záležitostí v atmosféře opravdové svobody⁴, vyžadují nové a širší formy účasti občanů – křesťanů i nekřesťanů – na veřejném životě. Skutečně všichni mohou přispět svým hlasem k volbě zákonodárců a vlády a také jinými způsoby napomoci k vytváření politických postojů a zákonných rozhodnutí, která podle jejich názoru nejlépe poslouží obecnému blahu⁵. Život v demokratickém systému by se nemohl dobře rozvíjet bez aktivní, odpovědné a velkorysé účasti všech, „i když co do formy, stupně, funkcí a odpovědnosti různým, navzájem se doplňujícím způsobem“⁶.

Tím, že věřící laici – „vedeni křesťanským svědomím“⁷ a v souladu s hodnotami, které se s ním shodují – plní všeobecné politické povinnosti, vykonávají také sobě vlastní úkol vnášet do časného řádu věcí křesťanskou náplň. Přitom musejí respektovat podstatu a oprávněnou autonomii řádu časných věcí⁸ a spolupracovat s ostatními občany podle svých specifických kompetencí a v souladu s vlastní odpovědností⁹. Vzhledem k tomuto základnímu učení Druhého vatikánského koncilu „se laici nemohou vyhybat účasti na ‚politice‘, to

³ Tamtéž, 4.

⁴ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 31, Zvon, Praha 1995; *Katechismus katolické církve*, 1915, Zvon, Praha 1995.

⁵ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, op. cit., 75.

⁶ Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*, 42, Zvon, Praha 1990. Tato instrukce se samozřejmě týká politické angažovanosti věřících laiků. Pastýři mají právo a povinnost předkládat morální principy týkající se sociálního uspořádání. „Aktivní účast v politických stranách je však vyhrazena laikům.“ Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*, 60, Zvon, Praha 1990. Srov. též Kongregace pro kněžstvo, *Direktář pro službu a život kněží*, 33, Česká biskupská konference, 1995.

⁷ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 76, Zvon, Praha 1995.

⁸ Srov. tamtéž, 36.

⁹ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Dekret *Apostolicam actuositatem*, 7; Věřoučná konstituce *Lumen gentium*, 36; Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 31, 43, Zvon, Praha 1995.

jest na mnohostranných rozličných iniciativách v rovině hospodářské, sociální, zákonodárné, správní a kulturní, které slouží organické a systematické podpoře obecného blaha“¹⁰. Patří k ní podpora a ochrana takových statků, jako je veřejný pořádek a mír, svoboda a rovnost, úcta k lidskému životu a k životnímu prostředí, spravedlnost, solidarita atd.

Tato *instrukce* si nečiní nárok na to, aby předložila veškeré učení církve k tomuto tématu, které je v podstatných rysech shrnuto v *Katechismu katolické církve*. Chce pouze připomenout některé zásady vlastní křesťanskému svědomí, které jsou inspirací pro sociální a politickou angažovanost katolíků v demokratických společnostech¹¹. Při často překotných událostech poslední doby vyšla totiž najevo dvojznačná pojetí a povážlivé postoje, takže se ukazuje jako vhodné osvětlit důležité aspekty a dimenze tohoto tématu.

¹⁰ Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*, 42, Zvon, Praha 1995.

¹¹ Papežský učitelský úřad se ve dvou uplynulých staletích opakovaně vyjadřoval k zásadním otázkám politického a společenského řádu. Srov. Lev XIII., encyklika *Diuturnum illud*: ASS 14 (1881/82) 4n.; encyklika *Libertas praestantissimum*: ASS 20 (1887/88) 593n.; encyklika *Rerum novarum*: ASS 23 (1890/91) 643n., Zvon Praha 1996; Benedikt XV., encyklika *Pacem Dei munus pulcherrimum*: ASS 12 (1920) 209n.; Pius XI., encyklika *Quadragesimo anno*: AAS 23 (1931) 190n., Zvon, Praha 1996; okružní list *S palčivou starostí*: AAS 29 (1937) 145–167; encyklika *Divini Redemptoris*: AAS 29 (1937) 78n., Olomouc 1993; Pius XII., encyklika *Summi Pontificatus*: AAS 31 (1939) 423n.; rozhlasová vánoční poselství 1941–1944; Jan XXIII., encyklika *Mater et magistra*: AAS 53 (1961) 401–464, Zvon, Praha 1996; encyklika *Pacem in terris*: AAS 55 (1963) 257–304, Zvon, Praha 1996; Pavel VI., encyklika *Populorum progressio*: AAS 59 (1967) 257–299, Zvon, Praha 1996; apoštolský list *Octogesima adveniens*: AAS 63 (1971) 401–441, Zvon, Praha 1996.

II. Některé klíčové body současné kulturní a politické debaty

2. Společnost se dnes nachází v komplexním kulturním procesu, který naznačuje konec jednoho časového úseku a nejistotu ve vztahu k nové epoše stojící na horizontu. Velké vymoženosti, které jsou zjevné, vybízejí k přemýšlení o cestě, kterou lidstvo ve svém vývoji a při osvojování lidských životních podmínek prošlo. Jistě velmi důležitým znamením, na němž se projevuje rostoucí vnímavost pro obecné blaho, je vzrůstající odpovědnost vůči rozvojovým zemím. Na druhé straně však nelze zamlčovat velká nebezpečí, k nimž by některé duchovní proudy chtěly nasměrovat zákonodárství, a tím také chování nastupujících pokolení.

V dnešní společnosti lze konstatovat jistý kulturní pluralismus, který spolu s teorií a obhajobou etického pluralismu v sobě nese zřetelné znaky naznačující úpadek a rozklad rozumu a principů přirozeného mravního zákona. Důsledkem této tendence je bohužel poměrně častý jev, kdy se ve veřejných prohlášeních tvrdí, že etický pluralismus je podmínkou demokracie¹². Tak dochází k tomu, že občané požadují naprostou autonomii svého vlastního morálního rozhodování a zákonodárci se pak domnívají, že musejí tuto svobodu rozhodování respektovat a usnášejí se na zákonech, nepřihlízejících k zásadám přirozené morálky a ustupujících kulturním a morálním postojům, které jsou více či méně v módě¹³, jako by všechna možná pojetí života měla stejnou hodnotu. Zároveň s falešným odvoláváním na hodnotu tolerance se na značné části občanů – a to i katolíků – požaduje, aby se vzdali účasti na sociálním a politickém životě vlastních zemí v duchu takového chápání člověka a obecného blaha, které považují za lidsky pravdivé a spravedlivé a jež by chtěli uskutečnit legitimními prostředky, které demokratický právní řád dává k dispozici všem členům politické společnosti bez rozdílu. Dějiny

¹² Srov. Jan Pavel II., encyklika *Centesimus annus*, 46, Zvon, Praha 1996; encyklika *Veritatis splendor*, 101, Zvon, Praha 1994; *Projev před italským parlamentem*, 5: *L'Osservatore Romano*, 15. listopadu 2002.

¹³ Srov. Jan Pavel II., encyklika *Evangelium vitae*, 22, Zvon, Praha 1995.

20. století dostatečně ukazují, že pravdu mají ti občané, kteří považují za absolutně nesprávnou relativistickou tezi, podle níž neexistuje žádná mravní norma, která by vycházela z přirozenosti samého lidského bytí a jíž by bylo podřízeno každé pojetí člověka, obecného blaha a státu.

3. Toto relativistické pojetí pluralismu nemá nic společného s oprávněnou svobodou katolických občanů zvolit si z politických názorů slučitelných s vírou a přirozeným mravním zákonem ty, které podle jejich vlastního soudu lépe odpovídají požadavkům obecného blaha. Politická svoboda se nikterak nezakládá na relativistické myšlence, podle níž mají všechna chápání blaha člověka stejnou pravdu a stejnou hodnotu, nýbrž na okolnosti, že politické aktivity směřují případ od případu ke zcela konkrétnímu uskutečnění lidského a sociálního blaha, a to v přesně popsaných historických, geografických, ekonomických, technologických a kulturních souvislostech. Rozličné postoje a řešení, která musejí být ovšem morálně akceptovatelná, závišejí všeobecně vzato na konkrétním uskutečnění a na různých okolnostech. Není úkolem církve předkládat konkrétní řešení – či dokonce jediná možná řešení – časných otázek, které Bůh přenechal svobodnému a odpovědnému úsudku jednoho každého člověka. Je ovšem právem a povinností církve vynášet morální soudy o časných záležitostech, pokud to vyžaduje víra a mravní zákon¹⁴. Křesťan je povinen uznávat „oprávněnou různost názorů při řízení časných záležitostí“¹⁵. Zároveň je vyzýván k tomu, aby se distancoval od pojetí pluralismu ve smyslu morálního relativismu, který je škodlivý pro demokratický život vůbec. Ten potřebuje pravdivé a solidní základy, to znamená etické principy, o nichž vzhledem k jejich přirozenosti a jejich úloze jakožto základu sociálního života „nelze smlouvat“.

V rovinně konkrétního politického střetávání je třeba mít na zřeteli, že některá rozhodnutí v sociálních otázkách mají nahodilý charakter, že k uskutečnění nebo zaručení stejné základní hodnoty mohou vést konkrétní strategie, které jsou morálně často rozdílné, že některé zá-

¹⁴ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 76, Zvon, Praha 1995.

¹⁵ Tamtéž, 75.

kladní politické principy lze interpretovat různým způsobem a že značná část politických otázek má komplexnější povahu. To vysvětluje, proč existuje v zásadě více stran, ve kterých mohou katolíci aktivně – zejména prostřednictvím zastoupení v parlamentu – spolupracovat při vykonávání svého práva a své povinnosti při budování společnosti ve své zemi¹⁶. Toto jasné konstatování nesmí být ovšem zaměňováno s pluralismem, který nerozlišuje při volbě morálních principů a základních hodnot, na něž se bere zřetel. Daná mnohobratrnost časných skutečností nemá vliv na živnou půdu, ze které vychází působení katolíků v politice, a ta se vztahuje přímo na křesťanskou morální a sociální nauku. S tímto učením se musejí katoličtí laici stále zabývat, aby měli jistotu, že jejich vlastní účast na politickém životě se zakládá na koherentní odpovědnosti za časné záležitosti.

Církev si je vědoma toho, že cesta demokracie na jedné straně umožňuje nejlépe přímou účast občanů na politických rozhodnutích, že je však na druhé straně možná jen do té míry, pokud je jejím základem správné pochopení *lidské osoby*¹⁷. Katolíci nemohou při své angažovanosti v politice ustupovat ve věci tohoto principu žádnému kompromisu, neboť tím by se zříkali svědectví křesťanské víry ve světě a samotné vnitřní jednoty a koherence věřících. Demokratická struktura, na které spočívá moderní stát, by byla příliš slabá, kdyby si za základ nevzala ústřední význam lidské osoby. Je to právě úcta k lidské osobě, která umožňuje demokratickou účast. Druhý vatikánský koncil učí, že „ochrana osobních práv je nezbytnou podmínkou, aby se občané mohli jako jednotlivci nebo ve sdružení aktivně účastnit života a vedení státu“¹⁸.

4. Z předešlého vyplývá, že existuje celý komplex aktuálních problémů, které nelze srovnávat s otázkami kladenými v minulých stáletích. Výsledky vědeckého výzkumu totiž umožnily dosažení cílů, které otrásají svědomím člověka a vyžadují řešení, respektující koherentním a celistvým způsobem etické principy. V zákonodárství se

¹⁶ Srov. tamtéž, 43, 75.

¹⁷ Srov. tamtéž, 25.

¹⁸ Tamtéž, 73.

objevují pokusy o narušení principu nedotknutelnosti lidského života, aniž by přitom byly brány v úvahu důsledky pro život a budoucnost národů při utváření kultury a způsobů sociálního chování. V této obtížné situaci mají katolíci právo a povinnost zasáhnout, aby připomněli nejhlubší smysl života a odpovědnost, kterou za něj všichni nesou. Jan Pavel II. v duchu kontinuálního učení církve mnohokrát zdůraznil, že ti, kdo působí přímo v zákonodárných shromážděních, mají „jasnou povinnost“ postavit se proti každému zákonu, který je útokem na lidský život. Stejně jako všem ostatním katolíkům jim není dovoleno, aby se zúčastňovali názorové kampaně na podporu takových zákonů, nebo aby je podpořili svým hlasem¹⁹. To neznamená, že by – jak učí Jan Pavel II. v encyklice *Evangelium vitae* pro případ, kdy by nebylo možné úplně odvrátit či zrušit zákon o potratu již platný nebo předložený k hlasování – nemohli „poslanci, jejichž odpor vůči potratu je jasný a všeobecně známý, podporovat hlasování o návrzích, které *chtějí zmírnit škody*, takovým zákonem působené, a oslabit tak jeho zhoubný účinek s ohledem na veřejnou kulturu či morálku“²⁰.

V této souvislosti je třeba dodat, že dobře zformované křesťanské svědomí nikomu nedovoluje podporovat svým hlasem uplatnění politického programu, ve kterém jsou základní články víry a morálky vyvráceny návrhy alternativními nebo těmito článkům odporujícími. Jelikož víra tvoří nedělitelnou jednotu, není možné vyjmout ani jediný z těchto článků, aniž by se přitom nenarušilo celé katolické učení. Politická angažovanost ve prospěch jednoho izolovaného aspektu sociální nauky církve by neodpovídala odpovědnosti za obecné blaho. Katolík si rovněž nesmí myslet, že křesťanskou povinnost hlásat a uskutečňovat pravdu o člověku a o světě, která mu přísluší skrze evangelium Ježíše Krista, může přenechat jiným.

Působení katolíků je zřetelněji patrné a je rovněž spjata s větší odpovědností v případech, kdy je politická činnost konfrontována s morálními principy, které nepřipouštějí žádné odchylky, výjimky nebo kompromisy jakéhokoliv druhu. Jedná-li se o tyto *základní, nezpochybnitelné etické postuláty*, musejí věřící vědět, že je v nebez-

¹⁹ Srov. Jan Pavel II., encyklika *Evangelium vitae*, 73, Zvon, Praha 1995.

²⁰ Tamtéž.

pečí samo jádro morálního řádu, které se dotýká celkového blaha lidské osoby. To je případ občanských zákonů týkajících se *potratu* a *eutanazie* (nezaměňovat s odmítnutím *přehnané terapeutické horlivosti*, které je – i morálně – povoleno), které musejí chránit prvořadě právo člověka na život od jeho početí až po jeho přirozený konec. Stejně je třeba připomenout povinnost ctít a bránit práva *lidského embrya*. Analogicky musí být zaručena také ochrana a podpora *rodiny*, která se zakládá na monogamním manželství mezi osobami odlišného pohlaví a jejíž jednotu a stabilitu je třeba chránit před moderními rozvodovými zákony. Jiné formy soužití nemohou být v žádném případě postaveny právně naroveň rodině a nemohou jako takové získat zákonné uznání. Také svoboda rodičů ve *výchově* jejich vlastních dětí je nezpochybnitelným právem, které je navíc uznáno mezinárodními deklaracemi o lidských právech. Stejně tak je třeba myslet na *sociální ochranu nezletilých* a na osvobození obětí *moderních forem otroctví* (například drog nebo zneužívání formou prostituce). V tomto výčtu nesmí chybět právo na *náboženskou svobodu* a na vytvoření takového *hospodářského řádu*, který slouží lidské osobě a obecnému blahu a dbá sociální spravedlnosti a principů lidské solidarity a subsidiarity, podle nichž „mají být uznávána práva všech osob, rodin i skupin a také jejich výkon“²¹. Konečně je třeba mezi těmito příklady jmenovat velké téma *míru*. Irenické a ideologické hledisko má někdy sklon sekularizovat hodnotu míru, zatímco v jiných případech se považuje za dostatečný shrnující etický soud, přičemž se zapomíná na komplexnost možných příčin. Mír je vždy „plodem spravedlnosti a důsledkem lásky“²². Mír vyžaduje, aby bylo absolutně odmítnuto násilí a terorismus. Potřebuje pohotovost a bdělost těch, kdo v politice nesou odpovědnost.

²¹ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 75, Zvon, Praha 1995.

²² *Katechismus katolické církve*, 2304, Zvon, Praha 1995.

III. Principy katolického učení o laicitě a pluralismu

5. Při pohledu na tento okruh problémů lze sice právem uvažovat o aplikaci rozdílných postupů, v nichž se odráží různé vnímání a různé kultury, avšak žádnému věřícímu není dovoleno odvolávat se v politice na princip pluralismu a autonomie laiků, a dávat tak přednost řešením, která kompromitují nebo oslabují ochranu základních etických postulátů sloužících obecnému blahu společnosti. Nejedná se přitom o „konfesní hodnoty“, neboť tyto etické požadavky vycházejí z lidské podstaty a patří k přirozenému mravnímu zákonu. Ten, kdo je chrání, se nemusí bezpodmínečně hlásit ke křesťanské víře, i když učení církve se o tyto požadavky vždy a všude zasazuje a nezištně je brání, neboť v tom spatřuje službu v zájmu pravdy o člověku a o obecném blahu. Na druhé straně nelze popírat, že politika musí brát zřetel také na principy, které mají absolutní hodnotu samy o sobě, protože slouží důstojnosti lidské osoby a skutečnému lidskému pokroku.

6. Často se odkazuje na „*laicitu*“, která by měla řídit politickou angažovanost katolíků. To je třeba objasnit, a to nejen z hlediska terminologie. Svědomité rozvíjení obecného blaha politické společnosti nemá nic společného s „konfesionalismem“ nebo náboženskou intolерancí. Pro katolickou morální nauku je laicita, pod kterou se rozumí autonomie občanské a politické sféry vůči náboženské a církevní – *ale nikoli vůči morální sféře* –, hodnotou patřící k vymoženostem civilizace, kterou církev akceptuje a uznává²³. Jan Pavel II. varoval několikrát před nebezpečím, které hrozí tehdy, když se vzájemně zaměňuje náboženská a politická sféra. „Velmi delikátní jsou situace, ve kterých se specifická náboženská norma stává zákonem, nebo se jí má stát, aniž se přitom náležitě rozlišuje mezi kompetencemi náboženství a politické společnosti. Identifikace náboženského zákona s občanským zákonem může ve skutečnosti potlačit náboženskou

²³ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 76, Zvon, Praha 1995.

svobodu a omezit či odstranit také jiná nezadatelná lidská práva.“²⁴ Všichni věřící jsou si velmi dobře vědomi toho, že specifické náboženské akty (vyznání víry, účast na bohoslužbách a na svátostech, teologická učení, vzájemná komunikace mezi církevními hodnostáři a věřícími atd.) zůstávají mimo pravomoci státu, který se do nich nesmí vměšovat, ani je nemůže předpisovat, nebo jim bránit, s výjimkou odůvodněných požadavků v zájmu veřejného pořádku. Uznávání občanských a politických práv a zajišťování veřejných služeb se nesmí dostávat do závislosti na náboženském přesvědčení nebo na náboženských úkonech občanů.

Zcela jinou otázkou je právo a povinnost katolíků, stejně jako všech ostatních občanů, hledat upřímně pravdu a legitimními prostředky podporovat a bránit morální pravdy společenského života, spravedlnosti, svobody, úcty k životu a další práva lidské osoby. Skutečnost, že některým z těchto pravd učí také církev, neoslazuje občanskou oprávněnost a „laicitu“ působení těch, kteří se s nimi ztotožňují, a sice bez ohledu na to, zda jednotlivý občan tyto pravdy uznal na základě racionálního hledání, či je přijal na základě víry. „Laicita“ znamená totiž v první řadě respekt před těmi pravdami, které vycházejí z přirozeného poznání člověka žijícího ve společnosti, i když těmto pravdám zároveň učí určité náboženství, protože existuje pouze jedna pravda. Bylo by omylem zaměňovat správnou *autonomii*, kterou si katolíci v politice musejí osvojit, s prosazovacím principu, který nepřihlíží k morální a sociální nauce církve.

Učitelství úřad církve nechce pomocí prohlášení v této oblasti ani vykonávat politickou moc, ani omezovat svobodné vyjadřování názoru katolíků k různým otázkám. Zamýšlí však – v duchu úlohy sobě vlastní – poučit a inspirovat svědomí věřících, a sice především těch, kdo se zapojují do politického života, aby jejich jednání vždy sloužilo komplexnímu rozvíjení lidské osoby a obecného blaha. Sociální nauka církve nepředstavuje žádné vměšování do vlády jednotlivých zemí. Pro věřící laiky však jistě obsahuje morální povinnost koherentního života, která je vlastní jejich jedinému a nedělitelnému svědomí. „Nemohou vést paralelně dvojí život: na jedné straně takzvaný

²⁴ Jan Pavel II., *Poselství ke Světovému dni míru 1991*, 4: AAS 83 (1991) 414–415.

„duchovní“ život s jeho hodnotami a požadavky a na druhé straně život „světový“, tj. život v rodině, v zaměstnání, v sociálních vztazích, v politické angažovanosti a v kultuře. Ratolest, která je spojena s vinným kmenem – Kristem –, přináší plody ve všech oblastech svého působení a života. Všechny oblasti života laiků jsou zahrnuty do Božího plánu. Bůh chce, aby se tyto oblasti staly „dějinným místem“, kde se zjevuje Ježíš Kristus a kde se uskutečňuje láska k Otcově slávě a ve službě bratřím a sestrám. Veškerá činnost, každá situace, každá konkrétní povinnost – jako například kompetence a solidarita v práci, láska a oddanost v rodině a při výchově dětí, sociální a politická služba, hlásání pravdy v oblasti kultury – to všechno jsou příležitosti pro stálé osvědčování víry, naděje a lásky.“²⁵ Pokud křesťané politicky žijí a jednají ve shodě s vlastním svědomím, nejsou vystaveni postojům, které jsou působení v politice cizí, a nepracují ani žádnou formu konfesionalismu. Spíše tak vhodně přispívají k tomu, aby prostřednictvím politiky vznikl sociální řád, který je spravedlivější a více odpovídá důstojnosti člověka.

V demokratických společnostech se všechny návrhy svobodně probírají a zkoumají. Ten, kdo by chtěl ve jménu respektu před osobním svědomím spatřovat v morální povinnosti křesťanů být v souladu s vlastním svědomím pobídka k tomu, že je lze politicky diskvalifikovat a upírat jim právo jednat v politice ve věci obecného blaha podle svého vlastního přesvědčení, zabředl by do intolerantního *laicismu*. Tento postoj popírá nejen jakýkoliv politický a kulturní význam křesťanského náboženství, nýbrž také možnost přirozené etiky. Tak by se otevřela cesta k morální anarchii, kterou nelze ztotožnit s žádnou formou legitimního pluralismu. Zřejmým důsledkem tohoto postoje by byla vláda silnějšího nad slabým. Marginalizace křesťanství by nadto nejen neprospěla budoucímu konceptu společnosti a svornosti mezi národy, nýbrž ohrozila by duchovní a kulturní základy samotné civilizace²⁶.

²⁵ Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*, 59, Zvon, Praha 1990.

²⁶ Srov. Jan Pavel II., *Projev k diplomatickému sboru akreditovanému u Svätého stolce: L'Osservatore Romano*, 11. ledna 2002.

IV. Poznámky k dílčím aspektům

7. V poslední době docházelo občas k tomu, že byly – dokonce uvnitř některých sdružení a organizací katolického ražení – zastávány postoje podporující politické síly a hnutí, které se v základních etických otázkách odchylojí od morální a sociální nauky církve. Takové postoje a způsoby chování odporují základním principům křesťanského svědomí a nejsou slučitelné s příslušností ke sdružením a organizacím, které se nazývají katolické. Obdobně je třeba říci, že některé katolické časopisy v jistých zemích orientovaly při politických volbách čtenáře dvojznačným a nepřiměřeným způsobem, šířily chybná pojetí smyslu a autonomie katolíků v politice a nebraly v úvahu výše zmíněné principy.

Víra v Ježíše Krista, který se sám nazýval „cesta, pravda a život“ (Jan 14,6), vyžaduje na křesťanech, aby se stále více zasazovali o budování kultury, která na základě evangelia novým způsobem vyloží bohatství hodnot a náplně katolické tradice. Nezbytným a naléhavým úkolem dneška je představit pomocí vyjadřovacích prostředků moderní kultury plody duchovního, intelektuálního a morálního dědictví katolicismu. Tento úkol nelze odsouvat, mimo jiné i proto, aby se zabránilo nebezpečí kulturní diaspory katolíků. Vzhledem k tomu, že katolíci dosáhli zejména v desetiletích po druhé světové válce v různých zemích jisté kulturní váhy a nabyli bohatých zkušeností s politickou angažovaností, není důvod k tomu, aby měli komplexy méněcennosti vůči jiným názorům, které nejnovější vývoj demaskoval jako slabé a naprosto zcestné. Náзор, že sociální angažovanost katolíků lze omezit na pouhé strukturální změny, je nedostačující a zavádějící. Pokud totiž samotný základ nebude tvořit kultura, která by byla s to pojmout nároky vycházející z víry a z morálky, ospravedlnit je a nést dále, budou změny spočívat stále jen na slabých základech.

Víra nikdy neusilovala o vtěsnání sociálně politických obsahů do strohého schématu. Byla si vždy vědoma toho, že dějiny, ve kterých člověk žije, s sebou přinášejí nedokonalé situace a často prudké změny. V tomto ohledu je třeba odmítnout politické postoje a způsoby chování, vycházející z utopické vize, která tradici biblické víry

převrací v jakýsi prorocký systém bez Boha, instrumentalizuje náboženské poselství a svědomí přizpůsobuje pouhé pozemské naději, která ruší nebo zkresluje křesťanské očekávání věčného života.

Zároveň církev učí, že bez pravdy není žádné skutečné svobody. „Pravda a svoboda jsou totiž buď spojovány navzájem, nebo společně bídne zanikají,“²⁷ napsal Jan Pavel II. Ve společnosti, ve které se nehlásá pravda a neusiluje se o její dosažení, je odstraněna i jakákoliv forma pravého svobodného konání a otevřena cesta k libertinismu a individualismu, který škodí blahu člověka a celé společnosti.

8. V této souvislosti je dobré připomenout jistou pravdu, která dnes ve veřejném mínění není vždy správně chápána a formulována. Právo na svobodu svědomí a zejména na náboženskou svobodu, které vyhlásila deklarace *Dignitatis humanae* na Druhém vatikánském koncilu, se opírá o ontologickou důstojnost lidské osoby a nikoli o neexistující rovnost náboženství a kulturních systémů²⁸. V tomto smyslu papež Pavel VI. potvrdil, že „koncil nezakládá toto právo na náboženskou svobodu v žádném případě na skutečnosti, že by všechna náboženství a všechna učení, i ta mylná, měla více nebo méně stejnou hodnotu; koncil zakládá toto právo spíše na důstojnosti lidské osoby, která vyžaduje, aby nebyla vystavena vnějšímu nátlaku, který hrozí, že při hledání pravého náboženství a při jeho přijetí potlačí svědomí“²⁹. Potvrzení svobody svědomí a náboženství proto neodpo-

²⁷ Jan Pavel II., encyklika *Fides et ratio*, 90, Zvon, Praha 1999.

²⁸ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Deklarace *Dignitatis humanae*, 1: „Nejprve tedy posvátný sněm vyznává, že sám Bůh dal lidstvu poznat cestu, po níž lidé, kteří mu slouží, mohou dosáhnout v Kristu spásy a blaženosti. Věříme, že toto jediné pravé náboženství je uskutečněno v katolické církvi.“ To nebrání tomu, aby se církev dívala na různé náboženské tradice s upřímným respektem a dokonce uznávala, že v nich jsou „prvky pravdy a dobra“. Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Věřoučná konstituce *Lumen gentium*, 16; Dekret *Ad gentes*, 11; Deklarace *Nostra aetate*, 2; Jan Pavel II., encyklika *Redemptoris missio*; Kongregace pro nauku víry, deklarace *Dominus Iesus*, 2, 8, 21: AAS (2000), 743–744, 748–749, 762–763.

²⁹ Pavel VI., projev před kolegiem kardinálů: *Insegnamenti di Paolo VI*, svazek 14, Vatikán 1976, 1088–1089.

ruje odsouzení indiferentismu a náboženského relativismu ze strany katolické nauky³⁰, nýbrž se s ním zcela shoduje.

V. Závěr

9. Orientační body, které jsou v této *instrukci* obsaženy, si kladou za úkol osvětlit jeden velmi důležitý aspekt křesťanského života: jednotu a soulad mezi vírou a životem, mezi evangeliem a kulturou, které připomněl Druhý vatikánský koncil. Vyzývá věřící, „aby se snažili plnit své světské povinnosti, a to v duchu evangelia. Je sice pravda, že tu nemáme trvalou vlast, ale hledáme budoucí, jsou však na omylu ti, kdo se domnívají, že proto mohou zanedbávat své pozemské povinnosti, neboť si neuvědomují, že právě víra je k jejich plnění zavazuje ještě více, a to každého podle jeho povolání.“ Věřící mají toužit „vykonávat všechny své pozemské činnosti a uvádět přitom v jednu živoucí syntézu lidské, domácí, výdělečné, vědecké i technické úsilí s náboženskými hodnotami, pod jejichž nejvyšším vedením se všechno uvádí do souladu k Boží slávě“³¹.

Tuto instrukci, na které se usneslo řádné zasedání Kongregace pro nauku víry, schválil papež Jan Pavel II. při audienci dne 21. listopadu 2002 a nařídil její zveřejnění.

Řím, v sídle Kongregace pro nauku víry, dne 24. listopadu 2002, na slavnost Krista Krále.

+ Joseph kard. Ratzinger
prefekt

+ Tarcisio Bertone SDB
*emeritní arcibiskup z Vercelli
sekretář*

³⁰ Srov. Pius IX., encyklika *Quanta cura*: ASS 3 (1867) 162; Lev XIII., encyklika *Immortale Dei*: ASS 18 (1885) 170–171; Pius XI., encyklika *Quas primas*: AAS 17 (1925), 604–605; *Katechismus katolické církve*, 2108, Zvon, Praha 1995; Kongregace pro nauku víry, deklaráce *Dominus Iesus*, 22: AAS (2000) 763–764.

³¹ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 43, Zvon, Praha 1995; srov. Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christi-fideles laici*, 59, Zvon, Praha 1990.